

CER

CENTRUM FÖR FORSKNING OM
EKONOMISKA RELATIONER

RAPPORT 2014:5

SVERIGES FÖRSTA KVINNliga AUKTORISERADE REVISORER

En investering för framtiden

EUROPEISKA
UNIONEN
Europeiska
regionala
utvecklingsfonden

Länsstyrelsen
Västerbotten

Mittuniversitetet
MID SWEDEN UNIVERSITY

Sveriges första kvinnliga auktoriserade revisorer

Peter Öhman och Eva Wallerstedt

Systrarna Thyra och Dagmar Svensson har fått anmärkningsvärt liten uppmärksamhet för sina barriärbrytande insatser, men exakt hundra år efter deras inträde i den manliga skaran av auktoriserade revisorer tycker Peter Öhman och Eva Wallerstedt vid CER att det finns anledning att berätta något om vilka de var. Resultaten av detta forskningsprojekt har tidigare publicerats i två branschartiklar: "Pionjärerna som sållades bort" (Wallerstedt och Öhman, 2014a) och "Systrarna Svensson auktoriserades 1914" (Wallerstedt och Öhman, 2014b).

Inledning

Revisionsbranschen har betraktats som ett manligt reservat.¹ Även om kvinnorna successivt har flyttat fram sina positioner mätt i andelen auktoriserade revisorer så är majoriteten av landets auktoriserade revisorer alltjämt män.² Samtidigt kan vi konstatera att det redan för ett sekel sedan fanns två kvinnliga pionjäer inom området. Redan i unga år var systrarna Thyra och Dagmar Svensson fast beslutna att bli både affärskvinnor och auktoriserade revisorer och de fick tidigt möjlighet att sätta sig in i bokföringens svåra konst. De kom också att starta såväl en stenografbyrå som en revisionsbyrå – och det innan kvinnor fick rösträtt i Sverige.

Syfte och tillvägagångssätt

Syftet med denna rapport är att redogöra för systrarna Svenssons ansträngningar att bli auktoriserade revisorer i en tid då kvinnors rättigheter i samhället var begränsade och att belysa några av deras gärningar efter det att de beviljats sina auktorisationer. Underlagen har bestått av olika slags dokument i form av kungörelser, direktiv, ansökningshandlingar, beslut, ledamotsförteckningar och tidningsartiklar.

Systrarna samlade på sig meriter...

Thyra och Dagmar Svensson (födda 1883 respektive 1885) påbörjade den praktiska utbildningen hos sin far som var kamrer. För att få arbeta med bokföring, ekonomi och administration på riktigt sökte de anställning hos välrenommerade företag redan som tonåringar. När systrarna var 22 respektive 20 år gamla bildade de sitt första företag, Stenografbyrån. Fem år senare, 1910, startade de ytterligare ett företag, Revisionskammaren.

¹ Collin et al. (2007); Wallerstedt (2009).

² Wallerstedt och Öhman (2011).

När systrarna sökte auktorisation 1912, då Stockholms Handelskammare för första gången hade beslutat att auktorisera revisorer, hänvisade de till 14 respektive 12 års praktik i arbetslivet (först som anställda och sedan som entreprenörer och direktörer för affärsverksamheter med anställd personal). Parallellt med företagsledarplikter och idogt praktiskt arbete hade systrarna förkovrat sig teoretiskt genom studier i engelska, tyska, handelsteknik (som företagsekonomi hette då), rättskunskap och revisionsteknik (det sistnämnda under två månader i England 1907). Vid sidan av alla andra sysslor hade Dagmar Svensson då redan skrivit en lärobok om Melins snabbskrift, dvs. stenografi. År 1951 hade läroboken kommit ut i 14 upplagor, varav de senare upplagorna bearbetats av Thyra Svensson.

I de ansökningar om auktorisation som systrarna Svensson skickade till Revisorsnämnden vid Stockholms Handelskammare 1912 står bland annat följande att läsa om deras meriter:

Vår praktiska utbildning har fortgått sedan tidigaste ungdomen under till en början vår faders ledning, framlidne Kamrer Sven Svensson, Södra Varfvet, hvarvid vi så småningom fingo sätta oss in i alla de faser, som i bokföring, revision och kontroll yppa sig för den erfarna revisorn. Under vår 12–14-åriga praktik i affärlivet – till en början såsom anställda å kontor och sedermera såsom startare och ledare af egen affärs-verksamhet – hafva vi haft bästa tillfälle till mångsidigt utnyttjande af våra kunskaper i speciellt handelsteknik och rättskunskap. Vi hafva erfarit hurusom mångårig praktisk verksamhet som affärsmän indirekt utvecklade vår kompetens som revisorer. Under nyssnämnda antal år hafva vi ägnat oss åt ej mindre bokföringar af mindre och större omfattningar, balansers upprättande och olika slags organisationsarbeten, än äfven under nu närmare fem år utöfvat praktik som revisorer, hvaraf två år under namn af Aktiebolaget Revisionskammaren.

Enligt de krav som fastställts av Stockholms Handelskammare i november 1912 var "välfrejdad" svensk man eller kvinna som fyllt 25 år och som "åtnjuter allmänt anseende för redlighet och rättskaffens vandel" samt uppfyllt de stadgade fordringarna behörig att söka auktorisation. För att bli antagen som revisor fordrades examen från Handelshögskolan i Stockholm (eller att på annat "jämförligt sätt" ha uppfyllt de teoretiska fordringarna) samt "väl vitsordad" praktik under tre år. Enligt grundstadgarna skulle det i examen ha ingått nationalekonomi med statistik samt handelsteknik, stats- och rättskunskap, där det i de två sistnämnda ämnena fordrades minst vitsordet "med beröm godkänd".

... men nekades auktorisation 1912

Den nyinrättade Revisorsnämnden vid Stockholms Handelskammare hade redan i oktober 1912 utfärdat en "kungörelse om meddelande af auktorisation af revisorer". Vid ansökningstidens utgång fanns 48 sökande, men det var bara tre som uppfyllde de teoretiska kraven i grundstadgarna: Isaac Oscar Cassel, Hans Jakob Holmström

och Oskar Sillén. De två förstnämnda tillhörde den första grupp studenter som avlade examen vid Handelshögskolan i Stockholm 1911 och Sillén hade en handelshögskoleexamen från Köln. Bland övriga sökande föreslog nämnden att man skulle utnyttja den möjlighet till dispens som fanns (fram till 1918) och bevilja Karl Gardsten, Erik von Hofsten och Sven Georg Nisswandt auktorisation.

I det beslut om auktorisation som fattades vid Revisorsnämndens numera historiska möte den 11 december 1912 framgår att nämnden hade en svår uppgift när de skulle granska ansökningarna och bestämma vilka som skulle bli Sveriges första auktoriserade revisorer. Huvudparten av de sökande hade inte avlagt examen vid Handelshögskolan i Stockholm och det var således beslutet om vilka kriterier som skulle gälla för dispens som orsakade nämnden huvudbry.

Tre manliga sökanden beviljades auktorisation till följd av sin "ställning". Om man ska tolka ordet "ställning" som anställning eller sysselsättning så hänvisade de tre männen, som var födda mellan 1861 och 1874, till lång yrkeserfarenhet. Som framgick av Revisorsnämndens motivering hade de även gedigen erfarenhet av revision. Bland de kvinnliga sökande som nekades auktorisation fanns inte bara Thyra och Dagmar Svensson, utan även Mathilda Staël von Holstein (född 1876). Den senare hade bedrivit studier i det tyska rätts- och handelspråket under sex veckor i Tyskland och hade genomgått en kurs i bankbokföring, läst kurser i engelsk och tysk handelskorrespondens samt maskinskrivning vid ansedda Påhlmans Handelsinstitut. Hon hade en väl vitsordad praktik som korrespondent på ett advokatkontor 1902-1905 och därefter som amanuens och senare t.f. kamrerare vid Stockholms stads hälsovårdsnämnd.

Trots detta kom Mathilda Staël von Holstein alltså inte i fråga för auktorisation. I ett dokument från Revisionsnämndens genomgång av de sökande finns det vid Mathilda Staël von Holsteins namn antecknat "får vänta ett år". I början på förra århundradet var "kön" i många avseenden viktigare än kompetens och vid den här tiden hade kvinnor inte heller rätt att få statliga tjänster.

Systrarna Svenssons meriter var snarlika Staël von Holsteins, men till systrarnas fördel talade deras stora erfarenhet av och insikt i bokförings- och revisionsarbete. De hade dessutom i sin ansökan till Revisorsnämnden uttryckt sina tankar om vikten av en oberoende revisorsprofession i skriften "den nya revisorsinstitutionens utveckling". Systrarna var således måna om att inte bara utveckla sin egen revisionsbyrå, utan strävade också efter att harmonisera revisionsmetoderna i Sverige. Att de tagit intryck av det skotska och engelska systemet, förmodligen i samband med att de utbildade sig i revisionsteknik i England 1907, framgår av systrarna Svenssons ansökan om auktorisation:

Till förebild för sin verksamhet har Revisionskammaren huvudsakligen tagit det skotska och engelska revisionssystemet, som otvivelaktigt är det bäst utvecklade i världen.

Systrarna tvingades ta nya tag...

Under rubriken "Kvinnoporträtt till dagskrönikan" i tidskriften IDUN avporträtterades systrarna Svensson och i nedanstående utdrag ur tidningsartikeln visar sig reportern vara imponerad av att två kvinnor lyckats grunda och driva två välskötta företag.³

Systrarna Dagmar och Thyra Svensson ha ett godt stycke ihärdigt och målmedvetet arbete bakom sig, innan de fått sin stenografbyrå i det skick, som den nu framträder. De började 1905, då stenografi icke var så vanligt eller ansågs så behöfligt som nu och sedan dess har deras elevantal varit i ständig stegring. En från Stenografbyrån skild verksamhet ha de duktiga systrarna grundat i Revisionskammaren, som tillhandahåller revisorer för olika ändamål. De voro de första kvinnliga revisorer, som funnos i Stockholm och det var först efter åtskilliga svårigheter som de lyckades erhålla auktorisation i denna sin egenskap.

Tidningsartikelutdraget påvisar också att Thyra och Dagmar Svensson berättade för reportern om de problem de mötte på vägen mot auktorisation. Vilka konkreta svårigheter de hänvisade till kan vi bara spekulera om. Det framgår dock att systrarna utnyttjade åren 1912-1913 till att förkovra sig ytterligare i handelsteknik, nationalekonomi och rättskunskap.⁴ Det är troligt att de genom kontakter med Revisorsnämnden fått klart för sig att det skulle krävas fördjupade teoretiska kunskaper inom dessa områden inför en förnyad ansökan om auktorisation. Gissningsvis ansåg de, enligt ovanstående artikel, att denna teoretiska förkovran var en uppoffring. En av allt att döma relaterad svårighet var hur de skulle kunna få sina teoretiska kunskaper prövade.

I december 1913, dvs. endast ett år efter det första auktorisationstillfället, hade Revisorsnämnden uppmärksammat att revisorerna inte fått sysselsättning i så stor utsträckning som man hoppats. Trots detta drog Revisorsnämnden slutsatsen att det skulle vara önskvärt att antalet auktoriserade revisorer ökade. Den 17 december samma år publicerades således en annons om den kommande auktorisationen av revisorer i fem stora dagstidningar.

Bråda dagar väntade för systrarna Svensson. Ansökningshandlingarna behövde de förvisso inte lägga ner någon större möda på (det stora arbetet hade gjorts när de skrev och lämnade in sina ansökningar ett drygt år tidigare). Nu hänvisade de helt

³ Tidskriften IDUN (1917).

⁴ FAR:s ledamotsförteckningar.

enkelt till sina tidigare ansökningar från 1912. Det som tillkom var hänvisningar till intyg från Oskar Sillén, professor vid Handelshögskolan:

Till stöd för den af mig gjorda ansökan får jag härmed värdsamt referera dels till min föregående ansökan till Stockholms Handelskammare af den 17 oktober 1912 jämte bilagor, dels nedanstående intyg af docenten och t.f. professorn i handelsteknik O. Sillén.

Det som hastade för systrarna var alltså att med bara en månads varsel (dessutom över jul och nyår) få sina teoretiska kunskaper styrkta. Bara några dagar innan ansökningarna lämnades in, den 10 och 12 januari 1914, hade systrarna tenterat för nämnda Oskar Sillén. Detta framgår av nedanstående intyg, hämtat från Dagmar Svenssons ansökan:

Härmed intygas, att fröken Dagmar J. Svensson den 10. och 12. ds för mig undergått såväl skriftlig som muntlig prövning i bokförings-, balans- och revisionsteknik och därvid visat sig besitta sådana insikter i dithörande frågor, som vid Handelshögskolan i Stockholm vid en tentamen inom denna del av ämnet handelsteknik skulle bedömas med vitsordet *med beröm godkänd*.
Stockholm den 12 januari 1914. O. Sillén

Det måste ha varit en utmaning för systrarna att få till stånd skriftliga och muntliga prov för Oskar Sillén, som till följd av sina uppdrag som både revisor och lärare vid Handelshögskolan i Stockholm hade en mycket stor arbetsbörda. Gissningsvis var det också en avsevärd ansträngning att i denna tidsända tentera för en auktoriserad revisor och tillförordnad professor i handelsteknik som så sent som på 1950-talet fortfarande var av den uppfattningen att marknaden var "emot kvinnlig arbetskraft på detta område". Samtidigt ska sägas att Sillén var omvittnat omtänksam mot sina studenter och att han vid flera tillfällen rekommenderade såväl manliga som kvinnliga studenter för anställningar vid företag där han hade kontakter.

... och beviljades auktorisation 1914

Kvittot på systrarna Svenssons teoretiska kunskaper var således att de passerat Handelshögskolans prov i bokförings-, balans- och revisionsteknik med vitsorden "med beröm godkänt". Även om systrarna saknade fullvärdig examen från Handelshögskolan i Stockholm hade de tack vare sina intyg från Oskar Sillén styrkt de teoretiska kunskaperna på ett övertygande sätt. Deras praktiska erfarenheter av revision i den egna revisionsbyrån överskred tre år, vilket var tillräckligt enligt stadgarna.

För systrarna talade även deras gedigna ansökningar. De hade styrkt teoretisk och praktisk kompetens. De redogjorde på ett systematiskt sätt för sina tankar om innebörden av revision. De bifogade en standardiserad revisionsberättelse som de

använde i Revisionskammaren. Formatet på, och innehållet i, denna revisionsberättelse kom från England, vars revisionssystem alltså var en förebild för systrarna. I en bilaga skickade de också med en promemoria med grundläggande tankar för en effektiv kontroll. Bilagan innehöll detaljerade anvisningar om de olika stegen i räkenskapsrevisionen, vilka de anställda revisorerna vid Revisionskammaren förväntades följa. Promemorian påminner om de anvisningar som Oskar Sillén senare sammanställde. Även i detta avseende kan systrarna Svensson betraktas som pionjärer inom revisionsbranschen.

Utöver Thyra och Dagmar Svensson beviljades sex män auktorisation denna gång. Två av dessa – John Nyberg och Karl Wilhelm Peterson – hade examen från Handelshögskolan i Stockholm och de som nu beviljades dispens fanns med i den första ansökningsomgången 1912. Revisorsnämnden ansåg att det rörde sig om personer som "för närvarande synas äga erforderliga förutsättningar" för auktorisation.

Thyra Svensson blev ensam kvar

Åren 1914-1922 fanns systrarna med i FARs ledamotsförteckningar, men konkreta uppgifter som vilka bolag som de reviderade under dessa år är svåra att finna. Däremot framgår att de var verksställande direktörer i Revisionskammaren.⁵ Parallellt med yrkesverksamheten engagerade sig systrarna, särskilt lillasyster Dagmar, i olika kvinnoorganisationer. Dagmar Svensson blev utsedd till ordinarie ledamot en pensionsnämnd i Stockholm redan 1913.⁶ Hon blev senare sekreterare i Stockholms kvinnors landstormsförening, som arbetade för tillverkning och anskaffning av sjukvårdsartiklar och "klädespersedlar" för landstormens fältutrustning.⁷ Det framgår också att hon deltog i en kvinnokongress i Stockholm i januari 1920, där ärkebiskopinnan Anna Söderblom talade över ämnet "Något om kvinnokall i gångna tider och i vår tid".⁸ I en doktorsavhandling om Högers kvinnor omnämns Dagmar Svensson på flera ställen, bland annat enligt följande:

En annan viktig verksamhet var högerkvinnornas frivilliga arbete under valrörelserna. Detta behövde stramas upp för att bli effektivare. [...] MKF:s revisor Dagmar Svensson organiserade dessa frivilliga aktörer i arbetskommittéer, en för varje valdistrikt." (MKF står för Moderata Kvinno Förbund.)⁹

Dagmar Svensson var skattmästare i Sveriges Moderata Kvinnoförbunds styrelse och ordförande i Stockholms Moderata Kvinno Förbund tills hon förklarade att hon av

⁵ FAR:s ledamotsförteckningar.

⁶ Rösträtt för kvinnor (1913).

⁷ Dagny (1913).

⁸ Herta (1920).

⁹ Nicklasson (1992).

hälsoskäl måste lämna det politiska arbetet. Efter en tids sjukdom avled Dagmar Svensson i slutet av 1922, endast 37 år gammal.

Efter systemens död fortsatte Thyra Svensson att arbeta med annat parallellt med att hon var verksställande direktör för Revisionskammaren och med arbetet som auktoriserad revisor. Det tyder på att hon hade sökt och beviljats dispens för att även kunna arbeta med sådant som inte ansågs inverka på revisorns oberoende. År 1936 startade hon systrarna Svensson sällskapsspelsfabriken AB Aristospel i Stockholm tillsammans med en annan, fyra år yngre syster, Berta. Företaget sålde bland annat kortfrågespel och en känd svampbok, men mest uppmärksamhet fick ishockeyspelet PUCK. Thyra och Berta Svensson såg stora möjligheter med en tidigare variant av detta ishockeyspel, vilket vidareutvecklades av uppfinnarbröderna Klas och Henrik Widegren. Spelet generade betydande intäkter till systrarnas företag innan konkurrensen på marknaden till slut blev övermäktig och företaget lades ner.

Slutdiskussion

Som framgått är 1914 ett märkesår inom den svenska revisorsprofessionen i och med att det var då som de två första kvinnorna auktoriserades. Att Thyra och Dagmar Svensson var före sin tid visas inte minst av att det gick hela 37 år från det att systrarna auktoriserades tills det att den tredje kvinnan i ordningen – Barbro Kylin – fick sin auktorisation 1951 och 43 år tills den fjärde kvinnan – Anna-Lisa Hagströmer – auktoriserades 1957.

Under sin livsgärning var Thyra Svensson med om att starta och driva framgångsrika företag i tre vitt skilda branscher. Hon fanns med i FAR:s ledamotsförteckning fram till februari 1946 (då hon var 63 år) och efter sin syster Dagnys död 1922 var hon alltså Sveriges enda kvinnliga auktoriserade revisor i inte mindre än 24 år.

Dagny Svenssons tidiga bortgång gjorde att revisorsprofessionen redan efter åtta år gick miste om en av sina två kvinnliga auktoriserade revisorer. Genom beslutet att inte bevilja Mathilda Staël von Holstein auktorisation 1912 gick professionen miste om en annan kompetent kvinna. Hur revisionsbranschen – och inte minst kvinnornas intåg i densamma – hade utvecklats om Revisorsnämndens beslut blivit ett annat får vi aldrig veta.

Referenser

Collin, S.-O., Jonnergård, K., Qvick, P., Silfverberg, B. och Zabit, S. (2007), "Gendered Career Rein: A Gender Analysis of the Certification Process of Auditors in Sweden". *International Journal of Auditing*, Vol. 11, Nr. 1, s. 17-40.

Dagny (1913), Tidning för den svenska kvinnorörelsen.

Föreningen Auktoriserade Revisorer, Ledamotsförteckningar, Stockholm.

Herta (1920), Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen.

Nicklasson, S. (1992), *I Högerens kvinnor. Problem och resurs för Allmänna valmansförbundet perioden 1900-1936/37* (Doktorsavhandling). Uppsala: Uppsala universitet.

Rösträtt för kvinnor (1913), Utgiven av Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt.

Tidskriften IDUN (1917), Nr. 49.

Wallerstedt, E. (2009), *Revisorsbranschen i Sverige under hundra år*. Stockholm: SNS förlag.

Wallerstedt, E. och Öhman, P. (2011), "Kvinnornas intåg i revisionsbranschen". I Fälting, L., Larsson, M., Petersson, T. och Ågren, K. (Red). *Aktörer och marknader i omvandling: Studier i företagandets historia*, Uppsala: Uppsala Universitet, s. 215-224.

Wallerstedt, E. och Öhman, P. (2014a), "Pionjärerna som sållades bort", *Balans*, Vol. 40, Nr. 6, s. 40-44.

Wallerstedt, E. och Öhman, P. (2014b), "Systrarna Svensson auktoriserades 1914", *Balans*, Vol. 40, Nr. 7, s. 46-50.